

İRAN TÜRKLERİNDE KÖROĞLU DESTANI

Gelenek, Bilimsel Birikim, İnceleme ve Metinler

FAZIL ÖZDAMAR

[Twitter](#) [Instagram](#) [Facebook](#) / otukennesriyat

YAYIN NU: 1926
KÜLTÜR SERİSİ: 1053

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-465-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Gürol Pehlivan

Kapak Görseli: İsmail Yavuz Öztürk

Kapak Tasarımı: Damla Acar

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: [0212] 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Fazıl Özdamar: 1984 yılında Adana'nın Şambayadı köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adana'da tamamladı. Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olduğu 2005'te Ege Üniversitesi Türk Dili Bölümünde Türk dili okutmanı olarak göreve başladı. 2011 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansını, 2019 yılında aynı enstitüde doktorasını tamamladı. 2013-2015 yılları arasında Sırbistan-Novi Pazar Devlet Üniversitesi ve Novi Pazar Yunus Emre Türk Kültür Merkezinde Türkçe okutmanı olarak görev yaptı.

İran Türklerinin folkloru, âşıklık ve destancılık geleneği hakkında çalışan Fazıl Özdamar 2015 yılından beri Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde çalışmaktadır.

Kitap çalışmaları:

Tebriz Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Âşık Ali -Ali Feyzullahî Vahid- (1. baskı: Ankara 2014, 2. baskı: Bakü 2017)

İran Türklerinde Babek ve Babek'i Anma Törenleri (Ankara 2020)

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	11
TEŞEKKÜR	13
ÖN SÖZ.....	15

GİRİŞ

1. İran Türkleri Âşıklık Geleneği.....	25
1. 1. İran Türkleri Âşık Muhitleri	25
1. 2. İran Türkleri Âşık Muhitlerinde Âşıkların Yetişmesi	34
1. 3. İran Türkleri Âşık Muhitlerinde Destan Anlatma Geleneği	41
1. 4. İran Türkleri Âşık Muhitlerinde Destan Anlatımında Kullanılan Çalgı Aletleri.....	48
2. İran Türklerinde Köroğlu Destanı.....	49
2. 1. Köroğlu Destanı Hakkında Yapılan İlk Çalışmalar	49
2. 2. Köroğlu Destanı'nın İran Türkleri Varyantları Üzerine Yapılan Çalışmalar	51
2. 3. Köroğlu Destanı'nın İran Türkleri Varyantlarının İsimleri.....	59
2. 4. İran'daki Türk Âşık Muhitlerinde Köroğlu Havaları	70
2. 5. Çalışmada İncelenen Köroğlu Destanı Kollarının Anlatıcıları.....	72

I. BÖLÜM

İRAN TÜRKLERİ KÖROĞLU DESTANINDA YAPI

1. Temelin Üzerindeki İnşa: Sözdizimsel Model	87
2. Eyleyenler ve Oyuncular.....	89
3. Modellerin Değerlendirmesi	94
A. Kahramanın Ortaya Çıkışı	99
Mehter Alı Destanı	99
a. Mehter Alı Destanı'nın Özeti	100
b. Mehter Alı Destanı'nda Yapı	103
B. Kahramanın Maceraları.....	127
1. Köroğlu'nun Tebriz Seferi.....	127
a. Köroğlu'nun Tebriz Seferi'nin Özeti.....	128
b. Köroğlu'nun Tebriz Seferi'nde Yapı.....	128
2. Köroğlu'nun İstanbul Seferi	135
a. Köroğlu'nun İstanbul Seferi'nin Özeti	136
b. Köroğlu'nun İstanbul Seferi'nde Yapı	137
3. Köroğlu'nun Türkmen Seferi.....	155
a. Köroğlu'nun Türkmen Seferi'nin Özeti.....	156
b. Köroğlu'nun Türkmen Seferi'nde Yapı.....	168

4. Köroğlu'nun Bayezid Seferi	168
a. Köroğlu'nun Bayezid Seferi'nin Özeti	169
b. Köroğlu'nun Bayezid Seferi'nde Yapı	170
5. Köroğlu'nun Turna Teli Seferi.....	190
a. Köroğlu'nun Turna Teli Seferi'nin Özeti.....	190
b. Köroğlu'nun Turna Teli Seferi'nde Yapı.....	192
6. Köroğlu'nun Erzurum Seferi	215
a. Köroğlu'nun Erzurum Seferi'nin Özeti	216
b. Köroğlu'nun Erzurum Seferi'nde Yapı	216
7. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-1	236
a. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-1'in Özeti	237
b. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-1'de Yapı	239
8. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-2	282
a. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-2'nin Özeti	284
b. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-2'de Yapı	286
9. Köroğlu ile Keçel Hamza Kolu	307
a. Köroğlu ile Keçel Hamza Kolu'nun Özeti.....	308
b. Köroğlu ile Keçel Hamza Kolu'nda Yapı.....	310
C. Kahramanın Sonu	332
Köroğlu'nun Kocalığı Kolu	332
a. Köroğlu'nun Kocalığı Kolu'nun Özeti	333
b. Köroğlu'nun Kocalığı Kolu'nda Yapı	334
SONUÇ	356

II. BÖLÜM

İRAN TÜRKLERİ KÖROĞLU DESTANI METİNLERİ

A. Kahramanın Ortaya Çıkışı	368
Mehter Alı Destanı	368
B. Kahramanın Maceraları	386
1. Köroğlu'nun Tebriz Seferi.....	386
2. Köroğlu'nun İstanbul Seferi	394
3. Köroğlu'nun Türkmen Seferi.....	423
4. Köroğlu'nun Bayezid Seferi	433
5. Köroğlu'nun Turna Teli Seferi.....	469
6. Köroğlu'nun Erzurum Seferi	497
7. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-1	512
8. Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-2	576
9. Köroğlu ile Keçel Hamza Kolu.....	604
C. Kahramanın Sonu	640
Köroğlu'nun Kocalığı Kolu	640

KAYNAKLAR

1. Yazılı Kaynaklar	677
2. Sözlü Kaynaklar	686
DİZİN	

TEŞEKKÜR

Çalışmamda kullandığım metinlerin derlenmesinden deşifre edilmesine; yazımından son kontrollerine kadar yardımlarını gördüğüm ve teşekkürü borç bildiğim kişilerin birkaçı:

Çalışmamın başlangıcından tamamlandığı son güne kadar bana uygun bir çalışma ortamı hazırlamak için sürekli çaba sarf eden ve düzeltmeleri yapan sevgili eşim Hatice Özdamar ile beni hayata bağlayan kızlarım Zeynep Gökçen ve Umay Bilge'ye;

Ayrıca *metinlerin derlenmesi sürecinde* Hüseyin Feyzullahî Vahid ile Ali Baranzendeh başta olmak üzere Tebriz'de faaliyet gösteren Elbilimi Derneği'nin diğer çalışanları ve İran Âşıklar Birliği yöneticisi Mehemmed İbadî Karahanlı Alışık ile Tebriz'deki Elseven Âşık Kahvehanesi işleteni olan Âşık Ayet Kamberî, Tebrizli Âşık Abbas Hazretî, merhum Âşık Gafar İbrahimî ve bunların yanında adı geçen kahvehanenin müdavimleri olan tüm âşıklara;

Yine *metinlerin deşifre edilmesi sürecinde* Tebrizli dostum Dr. Ahmad Hesamipur ve eşi Karadağlı Malihah Ezizpur ile Tebrizli Oktay Reşidî, Zencanlı Mehemmed Rezzakî ve Şirazlı Kiyân Karamî Kaşkulî'ye ve Tebrizli gazeteci Rıza Celilnejat'a;

Çalışmanın yazım ve kontrol sürecinde Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün kurucusu ve koruyucu ruhu olan Prof. Dr. Fikret Türkmen'e;

Tez savunmama katılıp bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren Prof. Dr. Ali Duymaz'a, Prof. Dr. Mustafa Arslan'a, Doç. Dr. Muvaffak Duranlı, Doç. Dr. Pınar Fedakâr ve Doç. Dr. Bahar Dervişcemaloğlu'na;

Düzeltilmeleri yüksünmeden yapan Dr. Öğr. Üyesi Ömer Kırmızı'ya;

Birçok alanda olduğu gibi bu çalışmada da bana yadsınamaz bir destek veren, beni araştırma yöntemi konusunda yönlendirip benimle bilgi ve tecrübesini paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Gürol Pehlivan'a;

Ayrıca 2005 yılından beri hayatımın her alanında benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, akademik bütün çalışmalarımda bana yol gösteren ve konu ne olursa olsun benden lütfunu esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Metin Ekici'ye;

Son olarak *çalışmamın kitaplaştırılması sürecinde* desteğini esirgemeyen kıymetli editörüm Göktürk Ömer Çakır ve onun nezdinde tüm Ötüken Neşriyat ailesine;

Sonsuz teşekkürler.

ÖN SÖZ

Haziran 2019’da savunduğumuz “Köroğlu’nun İran Türkleri Anlatmaları Üzerine Bir İnceleme” adlı doktora tezimizden üretilen bu çalışmayı tezin savunulmasından kitaplaşmasına kadar geçen süre zarfında söz konusu bölgenin Köroğlu Destanı anlatma geleneği hakkındaki yeni verilerle destekledik.

Öncelikle bu çalışmanın 2010-2021 yılları arasında İran Türkleri âşık muhitlerindeki destan anlatma geleneklerinin ve 1970-2016 yılları arasında İran’da derlenmiş/derlediğimiz Köroğlu Destanı kollarının “bir açıdan” çekilmiş fotoğrafı olduğunu hatırlatmamız gerekmektedir. Nasıl ki bir fotoğraf çekiminde ışığın, aydınlatmanın, rengin ve açının ne kadar önemi varsa bu çalışma da değerlendirilirken yazarının psikolojik durumu, sağlık durumu ile içinde yaşadığı toplum/ülkenin sosyal, ekonomik ve politik durumu göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca bir çalışmanın içeriği kadar yazım sürecinin de okuyucu tarafından bilinmesi gerektiğini düşündüğümüzden hem içerik hem de bu süreçle ilgili kısmi de olsa bazı bilgilendirme ve açıklama yapma gereği duyuyoruz.

İlk olarak **çalışmanın konusu** günümüzde büyük bir Türk nüfusunu barındıran ve Türk tarihi açısından önemli bir coğrafya olan İran’da yaşayan farklı Türk boylarının sözlü kaynaklarından derlediğimiz ya da daha önce derlenmiş Köroğlu Destanı metinlerini ele almaktadır. Türk Dünyası’nın birçok bölgesinde anlatılan Köroğlu Destanı hakkında Türkiye’de günümüze kadar Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Doğu Türkistan varyantlarının metinleri hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar destanın Doğu ve Batı Türklerinde anlatılan varyantları arasında çeşitli farklılıklar olduğunu göstermiştir. “Köroğlu’nun ortaya çıkışı” temelinde yapılan çalışmalarda ilgili destanın kahramanı Goroğlu ve Köroğlu adlarıyla adlandırılmaktadır. Yapılan çalışmalarda Türkiye ve Azerbaycan kolları Batı varyantları; Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Doğu Türkistan kolları ise Doğu varyantları adı altında değerlendirilmiştir. Ancak İran Türkleri arasında derlenen metinler yapılan bu çalışmalara dâhil edilmediğinden İran’ın hangi grupta değerlendirileceği hususu irdelenmemiştir. Türkmenistan, Azerbaycan ve Türkiye metinleri arasında köprü vazifesi gören; bazı varyantlarda Köroğlu’nun ortaya çıktığı yer kabul edilen İran’daki metinlerin tespiti ve incelenmesi Köroğlu Destanı’nın bütünsel ve eksiksiz incelenmesi bakımından elzemdir. Başka bir ifadeyle Köroğlu Destanı-

nı'nın anlatıldığı bölgelerin çoğunda tespit edilen metinler, birçok eleştiriye rağmen, deşifre edilip incelenmişken maalesef İran Türkleri arasındaki metinler derlenmemiş ve dolayısıyla da bütünsel bir inceleme yapılmamıştır. Bu sebeple çalışmanın konusunu Türk Dünyası'nın en yaygın destanlarından biri olan Köroğlu Destanı'nın İran Türkleri varyantları teşkil etmiştir.

Bu kısımda belirtmemiz gereken bir husus ise İran'daki Köroğlu Destanı metinlerinin tespitinde birçok araştırmacının karşılaşabileceği bir sorundur. İran İslam Cumhuriyeti'nin yayın politikası sebebiyle İran'da yaşayan Türklerin milliyetçilik duygularını kabartacak ya da İslam'a aykırı kabul edilen her unsurun anlatıdan çıkarılması şartıyla bir metin, kitap olarak yayımlanabilir. Örnek olarak bir anlatıda Köroğlu'nun şarap içtikten sonra kadehini kaldırarak sefere gidecek kişiyi belirleme geleneği (ant kadehi), İslam'a aykırı kabul edildiğinden yazılı metinlerde bu ifadenin çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple çalışmamızda İran'da yayımlanmış kitaplardaki metinleri kullanmaktan kaçındık. Matbu yayınlardaki değerlendirmeyi Giriş kısmında yaptığımızdan İran'da yayımlanan kitaplardaki metinlerin çalışmamıza neden alınmadığını burada kısaca belirtmeyi uygun gördük.

Çalışmada İran'ın Tebriz, Acepşir, Hoy, Urmiye, Kum ve Şiraz şehirlerinde yaşayan Azerbaycan, Şahseven ve Kaşkay Türkleri olarak adlandırılan boylara mensup anlatıcılardan derlediğimiz/derlenen Köroğlu Destanı'nın birçok koldan 11'inin yapı incelemesini yaptık ve bu kolların metinlerini ek olarak sunduk. Ayrıca İran'da derlenen Köroğlu Destanı metinleri hakkında günümüze dek yapılan çalışmaları değerlendirip söz konusu destanın üretildiği/anlatıldığı muhitler ve muhitlerdeki Köroğlu Destanı anlatma geleneği ile destanın üreticileri hakkında bilgi verdik.

Burada belirtmemiz gereken bir diğer husus da İran'da yaşayan Türkmenlere ait metnin çalışmaya niçin dâhil edilmediğidir. Ulaşım zorluğu, zaman kısıtlılığı ve ekonomik sebepler yüzünden Türkmen Sahra bölgesine gidip derleme yapamadık. Türkmen Sahra bölgesine ait olduğu iddia edilen metinleri ise İran'ın yayım politikası sebebiyle çalışmada kullanmadık.

Köroğlu'nun İran Türkleri anlatmaları hakkında Türkiye'de yapılmış çalışma bulunmadığından bu **çalışmanın amaçlarından** biri, Türk Dünyası'nın en yaygın destanı kabul edilen Köroğlu'nun İran Türkleri varyantlarını tespit etmek ve bu bölgede anlatılan metinlerin Köroğlu Destanı içerisindeki yerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda 2010-2016 yıllarının yaz ve sonbahar aylarında İran'ın çeşitli âşık muhitlerine mensup anlatıcılardan derlediğimiz/derlenmiş Köroğlu Destanı'nın 21 varyantını tespit ettik ve bunlardan 11'ini çalışmada inceledik.

Çalışmanın başlangıç ve tamamlanma süreci çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. İlk aşama **çalışmanın seçiliş tarihi ve ön hazırlık devresidir**. Bu aşamanın ilk kısmında Ege Üniversitesi SBE'de hazırladığımız *Tebriz Âşıklık*

GİRİŞ

Balkanlardan Doğu Türkistan'a kadarki coğrafyanın büyük kısmında anlatılan Köroğlu Destanı; Kıpçak, Karluk ve Oğuz Türklerinde "mezarda doğan" anlamına gelen Goroğlu ve "kör kişinin oğlu" anlamındaki Köroğlu adındaki kahramanın etrafındaki maceraları konu edinen bir destandır. Alexander Chodzko tarafından İran'da derletilen destanların 1842'de, Londra'da yayımlanmasıyla bilim dünyasına tanıtılan bu destanla ilgili Türkiye'de de çeşitli derleme ve inceleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda destanın Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Doğu Türkistan varyantları ele alınmıştır. Ancak İran Türkleri varyantları hakkında bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın yapılma amaçlarından biri budur.

İran'daki Türk âşık muhitlerinin sınıflandırılmasının yapıldığı bu çalışmada ilk olarak muhitlerdeki destan anlatıcıları olan âşıkların aldıkları eğitim, yetişme koşulları ve destan öğrenme usulleri ele alınmıştır. Ardından âşıkların sanatını icra ederken kullandıkları çalgı aletleri, icra mekânları ve genelde destan özelde ise Köroğlu Destanı anlatma geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca söz konusu muhitlerdeki Köroğlu kolları hakkında günümüze kadar yapılan çalışmalardan bahsedilip bunların değerlendirmesi yapılmıştır. Son olarak İran'da derlenmiş olan Köroğlu Destanı'nın 11 kolunun yapı incelenmesi yapılmış ve bu kolların metinleri verilmiştir.

1. İran Türkleri Âşıklık Geleneği

1. 1. İran Türkleri Âşık Muhitleri

Türklerin kültürel zenginliği içinde âşıklık geleneğinin önemi muhakkak ki tartışılmaz bir yere sahiptir. Asırlar boyu devam ederek günümüze kadar ulaşan bu gelenek Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte zenginliğinden fazla bir şey kaybetmemiş, kendi yapısal karakteriyle beraber dinî bir özellik de kazanmış, sosyal ve dinî bir temelde günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Yine bu gelenek sayesinde Türk kültürünün birçok özelliği geçmişten günümüze kadar taşınma olanağı bulmuştur.

Yüzyıllardır devam eden bu serüven içerisinde Türklerin yaşadığı tüm bölgelerde birçok âşık yetişmiş ve bu âşıklar edebiyatımıza binlerce manzume kazandırmıştır. Türk Dünyası'nın önemli kültür merkezlerini barındıran İran'da da bu gelenek, âşık veya bahşı adını taşıyan sanatçılar sayesinde devam ettirilmektedir.

Bu geleneğin günümüzde İran'da devam ettirilmesinde çeşitli unsurlar etkilidir. Son iki yüzyılda devlet yönetiminde etkin rol almayan ve yönetimden kaynaklı pek çok olumsuzluklarla karşı karşıya kalan İran Türkleri, bu süreçte âşıklık geleneğinin imkânlarını kullanarak varlıklarını koruma gayreti içine girmişlerdir. Dil, edebiyat, müzik ve töresel değerlerin temel taşıyıcısı olan âşıklık geleneği, İran'daki Türk kültürünün devam ettirilmesinde önemli rol oynamıştır. Yine Türklerin İran'da Türkçe eğitim yapamamaları, Türkçe basın-yayın organlarının gelişmesine izin verilmemesi de İran Türklerinin âşık muhitlerinin gelişmesinde etkili olmuştur.¹ Çünkü birçok edebî ürünün sözlü ortamda üretildiği ve yaşatıldığı yer âşıklık geleneği olmuştur.

İran'da bu geleneğin bu kadar yüksek bir seviyeye ulaşması hiç de tesadüfî değildir. Zengin bir geçmişe sahip olan âşıklık, İran'ın her bölgesinde kendine özgü biçimde oluşmuş ve gelişmiştir. Bir süre sonra da çeşitli muhitlerde az veya çok farklılıklarla varlığını devam ettirmiştir.² Söz konusu muhitlerin ayrışmasında da birçok sebep belirleyici olmuştur. Âşıkların gidecekleri bölgeler arasındaki yolculuğun zaman, coğrafi zorluklar ve ekonomik sebepler yüzünden artması her bölgedeki geleneğin farklılaşmasına neden olmuştur. İran örnekleminde değerlendirdiğimizde bir âşığın Karadağ'dan Tebriz'e, oradan Urmiye'ye, Kum'a veya Şiraz'a gidiş dönüşleri tabii olarak çeşitli zorluklar içermektedir. Bunlar da her bölgedeki âşıklık geleneğindeki usulleri, destanları hatta çalgı aletlerini farklı şekillendirmiştir.³

İran'daki âşık muhitlerinin tasnifi araştırmacılara göre farklılık arz etmektedir. İlk tasnif denemesini yapan Muharrem Kasımlı, Azerbaycan âşık muhitleri içinde ele aldığı Güney muhitlerini; Karadağ/Tebriz, Urmiye, Zencan, Save, Horasan ve Kaşkay olarak altı bölgeye ayırmıştır.⁴

Bir diğer tasnif İlgar İmamverdiyev'e aittir. Karadağ, Eher, Keleyber, Hemedan, Horasan, Tebriz, Save, Zencan, Goçan, Tahran, Urmiye, Sulduz, Hoy ve Dol'daki geleneğin diğer bölgelerden ayrı özellikler taşıdığını belirten İ. İmamverdiyev, İran âşık muhitlerini Karadağ/Tebriz, Urmiye/Hoy, Heşteri/Miyandap/Marağa, Zencan/Hürremdere, Save/Kum, Hemedan, Kaşkay ve Horasan olarak sıralar.⁵ Ancak bu tasnifin muhit ve mektep anlayışının karıştırılmasıyla oluştuğunu belirten Muharrem Kasımlı bu tasnifi eleştirir.⁶

Azad Nebiyev de altı başlıkta incelediği Azerbaycan âşık muhitleri içinde gösterdiği Tebriz âşık mektebini Karadağ, Urmiye, Zencan, Hemedan, Save, Horasan, Serap ve Kaşkay olmak üzere sekiz bölgeye ayırmıştır.⁷

¹ Kafkasyalı 2009a: 27.

² İmamverdiyev 2001: 119.

³ Kasımlı 2007: 168-170.

⁴ Kasımlı 2007: 173; 239-271.

⁵ İmamverdiyev 2001: 119.

⁶ Kasımlı 2007: 238.

⁷ Nebiyev 2004: 159-204.

I. BÖLÜM

İRAN TÜRKLERİ KÖROĞLU DESTANINDA YAPI

Edebî metinlerde *bir metni oluşturan bütün unsurlar* olarak karşımıza çıkan yapı kavramı altında ele alınan parçalar çeşitli çalışmalarda farklılık gösterebilmektedir. Çalışmada yapıyı oluşturan unsurlar; “kurgu aşamaları” ile “eyleyenler ve oyuncular” adlı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklarda bahsi geçen unsurlar hakkında kısaca bilgi verdikten sonra çalışmada bu modellerin hangi doğrultuda ve nasıl kullanıldığını da açıklayacağız.

Sözlük anlamı “Yapma, oluşturma, ortaya konulma, meydana getirme; bütünün bir araya getirilişinde uyulan dizge, strüktür.”¹ olan yapı kavramı çalışmalarda genellikle yapısalcılık temelli ele alınmış ve “Bir bütünü oluşturan bölümlerin karşılıklı ilişkilerini yansıtan ilişkiler ağı.” şeklinde tanımlanmıştır.² Yapısalcılığın esin kaynağı olan yapı 20. yüzyıl dil biliminin temel kavramı olmuş ve dil bilimi yöntemlerinden yararlanan diğer insan bilimlerinde de çok önemli bir yer tutmuştur. Yapısalcılığın odak noktasını oluşturan yapı kavramı ana çizgileriyle ilk kez Ferdinand de Saussure tarafından “dizge” terimi olarak kullanılmış, daha sonraki dönemlerde gösterge bilimi alanında güçlü bir biçimde etkisini göstermiştir.³

Sözlük anlamı “Bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im, işaret; anlamla biçimin, gösterenle gösterilenin kaynaşmasından oluşan dil birimi, belirtke.”⁴ olan ve “Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, biçim ya da olgu; özel olarak, dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim” olarak tanımlanan⁵ “gösterge” kavramı hakkında İlkçağ Yunan filozoflarından başlayarak Stoacılar ve Ortaçağ skolastik felsefecilerine kadar birçok düşünürün görüşleri ileri sürdüklerine dair iddialar olsa da gösterge bilimi terimi ilk olarak John Locke tarafından kullanılmıştır. J. Locke semiyotik anlamda kullandığı “göstergeler öğretisi” teriminin amacını “zihnin şeyleri anlamak/kavramak ya da bilgilerini başkalarına anlatmak için kullandığı göstergelerin niteliğini incelemek” olarak açıklar. J. Locke’tan etkilenen Jean Henri Lambert ise semiyotikte *düşüncelerin ve nesnelerin adlandırılmasıyla ilgili bir öğreti* geliştirerek daha çok dilsel göstergeler üstünde durmuş; müzik, koreografi, arma, amblem, törenler vb. gösterge türlerine de değinmiştir. Böylece göstergeler öğre-

¹ TDK Sözlük 2021.

² İmer vd. 2011: 264.

³ Vardar vd. 2002: 218-219.

⁴ TDK Sözlük 2021.

⁵ Vardar vd. 2002: 106.

tisi anlamındaki semiyotik terimi J. Locke ve J.H. Lambert'in çalışmalarının etkisiyle 19. yüzyılın başlarında, Stoacı Galenos'tan sonra yeniden kullanıma girmiştir.⁶ Joseph Marie Hoene-Wronski, Bernard Bolzano, Edmund Husserl gibi 19. yüzyıl filozof ve araştırmacıları gösterge bilimi üzerinde durmuşlarsa da bu kavram modern anlamda 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. Aslında gösterge bilimini çağdaş anlamıyla ilk kullananlar birbirinden habersiz ABD'li ve Avrupalı iki araştırmacı olmuştur.⁷ Bunlardan ilki olan ABD'li Charles Sanders Peirce bütün olguları kapsayan bir gösterge-ler kuramı tasarlamış ve mantıkla özdeşleştirdiği kurama, daha doğrusu "göstergelerin biçimsel öğretisi"ne, semiyotik adını vermiştir.⁸ Gösterge bilimini kullanan bir diğer araştırmacı ise İsviçreli Ferdinand de Saussure'dür. Öğrencilerinin derlediği ders notlarına dayanılarak ölümünden sonra yayımladıkları *Cours de Linguistique Générale*⁹ adlı çalışmada F. de Saussure dilleri, dil biliminin inceleme alanına alırken dil dışındaki göstergelerin işleyişini araştırarak bir bilim dalının kurulmasını öngörür ve bu bilim dalını Fransızca semiyoloji adıyla terimlemiştir. Bu süreçte genel olarak gösterge biliminin mantıksal işlevini vurgulayan C.S. Peirce'in aksine F. de Saussure gösterge biliminde toplumsal ve ruhsal işlevi üzerinde durmuştur.¹⁰

ABD'de C.S. Peirce'in etkisi Charles William Morris'te görülür. Bütün göstergelerin bir öğretisini ya da bir kuramını oluşturmaya çalışan C.W. Morris de tasarladığı gösterge bilimi kuramını C.S. Peirce gibi mantıktan yararlanarak oluşturmayı dener.¹¹

ABD'de C.S. Peirce ve C.W. Morris görüşlerini geliştirdiysen Avrupa'da, özellikle de Rusya'da, bazı kuramcılar gösterge bilimine katkıda bulunurken ayrıca çağdaş edebiyat biliminin temellerini de atmaya başlamışlardır. Bunların öncüsü kabul edilen Roman Jakobson hem Rus Biçimcileri arasında yer almış hem de Avrupa'da ve ABD'de dil bilimi, gösterge bilimi ve edebiyat biliminin gelişmesini uzun yıllar etkileyen bir bilim adamı olmuştur. Edebî eseri ayrı bir inceleme konusu olarak ele alıp bunu bilimsel kavram ve ilkelere incelemek gerektiğini belirten R. Jakobson edebiyatı bir dil olayı olarak görür. Başta şiir olmak üzere çeşitli edebî ve sanatsal ürünleri inceleyen R. Jakobson'a göre edebiyat biliminin konusu edebiyat değil *edebî olmaktır*.¹²

Avrupa'daki bir diğer önemli kuramcı ise Prag Dil Bilimi Çevresi'nin üyelerinden Çek estetikçisi Jan Mukarovsky'dir. Dil biliminden bağımsız bir yapısal ve işlevselci edebiyat bilimi tasarlayan ve estetik ile dil biliminin karşı-

⁶ Rifat 2009: 28-29.

⁷ Rifat 2005a: 116; Yücel 2015: 110; Yaylagül 2015: 13.

⁸ Rifat 2005a: 116.

⁹ Genel Dilbilim Kursu.

¹⁰ Saussure 1998; Rifat 2009: 32-33; Yaylagül 2015: 13.

¹¹ Rifat 2005a: 122; Yaylagül 2015: 13.

¹² Rifat 2009: 34-35; Yaylagül 2015: 14.

II. BÖLÜM

İRAN TÜRKLERİ KÖROĞLU DESTANI METİNLERİ

Çalışmanın bu bölümünde İran Türkleri âşık muhitlerinde anlatılan Köroğlu Destanı'nın 11 kolunun metnini verdik. Söz konusu metinleri "Kahramanın Yolculuğu"nu esas alarak 3 başlıkta ele aldık. "Kahramanın Ortaya Çıkışı" başlığı altında Mehter Alı Destanı'nı; "Kahramanın Maceraları" başlığında Köroğlu'nun Tebriz Seferi, Köroğlu'nun İstanbul Seferi, Köroğlu'nun Türkmen Seferi, Köroğlu'nun Bayezid Seferi, Köroğlu'nun Turna Teli Seferi, Köroğlu'nun Erzurum Seferi, Köroğlu ile Bolu Beyi 1 Kolu, Köroğlu ile Bolu Beyi 2 Kolu, Köroğlu ile Keçel Hamza Kolu adlı kolları ve "Kahramanın Sonu" başlığında ise Köroğlu'nun Kocalığı adlı kolu verdik. Böylece birçok karmaşık anlatıda olduğu gibi Köroğlu Destanı'nda sefer ya da kol adı verilen ve tek başlarına birer destan hüviyeti taşıyan kolların birleştiklerinde Köroğlu Destanı'nı oluşturduğunu görebiliriz. Aşağıdaki şekilde Köroğlu'nun 11 kol örnekleminde kahramanın genel düzlemde yolculuğunun nasıl anlatıldığını görselleştirdik.

Çalışmadaki Destan Metinleri Okunurken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

İran Türkleri âşık muhitlerinde toplanmış olan Köroğlu Destanı'nın 11 kolunun metinlerini yazıya geçirirken kullandığımız bazı usuller hakkında bilgi vermek okuyucunun metni anlamlandırması bakımından elzemdir.

Bu usulde bütün metinler için belirtmemiz gereken ilk husus metinlerin T.C. resmî alfabetiyle yazıya geçirildiğidir. Bu metinler yazıya geçirilirken me-

tinlerin dil hususiyetlerine, anlatıcısı/yaratıcısının kullandığı anlatım tekniğine, kullandığı kelimelere ve kelimelerin telaffuz biçimine müdahale edilmemiştir. Ayrıca “Ortak Türkçe”nin oluşturulması ve Türkiye’deki okuyucuların İran Türkçesiyle oluşturulmuş metinleri daha kolay anlamlandırılması için söz konusu metinlerde noktalama işaretleri tarafımızca kullanılmış ve bu metinlerin orijinallerine müdahale edilmeden bazı kelimeler ve kelime gruplarının Türkiye Türkçesindeki anlamları semantik olarak ve çekimleriyle birlikte köşeli ayraç işareti [] içinde verilmiş, ayrıca bu anlamı veren kısımların yazı boyutu küçültülmüştür. Örneğin:

Size hardan [nereden] heber [haber] verim [vereyim]? Teke Tütman [Türkmen] elinnen [ilinden]. Teke Tütman elinde kimnen? Hoca Mahmud’dan. (MAD).

Bu bölümdeki metinlerden “Köroğlu’nun Tebriz Seferi (KTES)” ile “Köroğlu’nun Turna Teli Seferi (KTT)” adlı kollar metnin yaratıcısı ve anlatıcısı olan âşıklardan yazılı olarak alınmıştır. Bu sebeple bu iki metinde yazı dilinin hususiyetleri görülmektedir ve söz konusu metinlerin ilki Tebriz’de, diğeri ise Kum’da yazıya geçirildiği için adı geçen şehirlerin şivesinde kullanılan kelimeler ile bu şivenin özellikleri görülmektedir. Ayrıca söz konusu metinleri yazıya geçiren sanatçıların aldıkları eğitim ve dili kullanma becerileri de ilgili metinlerin akıcılığında rol oynamıştır. Örneğin:

Ağam salamat olsun; ya ruhsat [izin] verin, badeni alım [alayım], içim [içeyim] ya da bu hançer ile özümü [kendimi] öldürüm [öldüreyim] (KTT)?

Burada belirtmemiz gereken bir husus da ilgili metinlerin yaratıcıları ve aktarıcılarının doğduğu ve yaşadığı şehir kadar günümüzde kullandıkları şivelerin etkileşimidir. Özellikle yakın dönemde yaratılmış veya kayda alınmış metinleri tasnif eden ya da anlatan orta yaşlı veya genç âşıkların bize anlattıkları metinlerin dil hususiyetlerinde ciddi oranda Türkiye Türkçesinin etkisi görülmektedir. Bunun sebebi metinlerin Türkiye’den giden bir araştırmacıya anlatılması kadar, İran’da Türk kanallarını izleyen ve Türkiye’de katıldıkları programlarda bazı Türkçe kelimeleri öğrenen âşıkların Türkiye Türkçesindeki bazı kelimeleri öğrenmelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin İran Türk şivelerinde yaygın olarak kullanılan “hardan” kelimesi yerine bazı metinlerde “nereden” kelimesinin ya da yine İran Türk şivelerinde kullanılan “sındı” yerine “kırıldı” çekimli fiilinin kullanılması gibi. Bu örnekler bizim de çalışmadaki metinleri Türkiye Türkçesine aktarmamızın sebeplerinden biri olan Ortak Türkçeye ulaşma düşüncesini desteklemesi bakımından önemlidir.

Çalışmadaki “Mehter Alı Destanı (MAD)”, “Köroğlu’nun Türkmen Seferi (KTS)” ve “Köroğlu’nun Erzurum Seferi (KES)” adlı metinler görüntülü

olarak, video formatıyla kaydedilmiştir. Bu metinlerde anlatıcının anlatım esnasındaki el-kol hareketleri ya da jest ve mimikleri parantez işareti () içinde, yazı boyutu küçültülerek yazılmıştır. Örneğin:

Gördü, Köroğlu bir kef [keyif] meclisi gurub [kurmuş]. Nigar Hanım bir terefinde [tarafında], Delilerden bir terefinde. Buğların [bıyıklarını] eşir [buruyor] o üz [taraf], bu üye (Anlatıcı, anlatıldığı olayı taklit ederek bıyıklarını buruyor.); bahır [bakıyor] Delilere, kef eyliyir (KES).

İran Türkleri âşıklık geleneği destan anlatımında vurguyu artırmak ya da duygu ve düşüncenin dışavurumu olarak karşımıza çıkan şiirler, anlatıcı tarafından ilk olarak saz ile icra edilir. Bu icranın hemen ardından söz konusu şiir bir kez de “açma” adı verilen bir usulle, şiir formuyla okunur. Bu usul İran Türkleri destan muhitlerinin genelinde uygulanmaktadır. Saz ile söylenen şiir metni ile sonrasındaki açma usulüyle okunan metin arasında bazen kelime farklılıkları ya da çeşitli ilaveler görülmektedir. Video ve ses dosyası ile kaydedilen metinlerde görebildiğimiz bu usulün açma bölümünde karşımıza çıkan bu farklılıkları, çalışmada iki eğik çizgi işareti // içinde, italik olarak, metin puntosuyla gösterdik. Örneğin:

Köroğlu'yam haşa, haşa,
Gorhum [korkum] yoh [yok], hodkâr [padişahla] savaşa./Menim paşalardan gorhum yogdi [yoktur]./
Gırat /Bir at/ döşletmeye [döşüne vurmaya] paşa,
Özi [kendisi] teh gede, teh gede. (KİS)

Ayrıca saz çalınarak okunan şiir kısımlarında metne anlamsal olarak katkı sağlamayan “Ey, oy, ay bala, haray, gel a bele, ölürem men” gibi çeşitli sesler, bazı kelime ve kelime grupları metinde deşifre edilmemiştir.

Bir diğer husus ise metinlerin tamamında kahramanların kendi kendilerine kurdukları hayaller ile duygu ve düşünceleri; anlatıcının dinleyicilere/ izleyiciler için ettiği dualar, atasözleri; destan veya destan anlatımı hakkında anlatıcının verdiği arasözler ve anlatıcının yorumları ile anlatım esnasında bir kahramanın konuşmasındaki ya da düşüncesindeki diğer kahramanın konuşmaları ve son olarak metne dâhil olmayıp anlatıcının çeşitli sebeplerle (üstatname veya duvakkapma) destan anlatımında okuduğu şiirler ile olay örgüsüne dâhil olan şiirlerin ardından okunan ve metne dâhil olmayan şiirler (genellikle bayatı) ise tırnak işareti “ ” içinde italik olarak, metin puntosuyla yazılmıştır. Kahramanların konuşmasındaki üçüncü şahsın konuşmaları ise kesme işareti ‘ ’ içinde italik olarak, metin puntosuyla yazılmıştır. Örneğin:

Bağban geldi, gapını belle [böyle] gördü. Ağaşlar [ağaçlar] da başın aşğa eğibdi. Bilmedi, ağaşlardan çapıllar [ağaçları kesmişler]. İndi [şimdi] Bağban dedi [düşündü]; “Sen ölmüyesen.

Buğün Gedir-i Hum'dı [Gadir-i Hum'du]. *Her neye elivi bassan* [dokunsan] *gızıl* [altın] *olar.*" O degige [o anda] bir çırpı [hemen] götdi [gitti] geyitdi [döndü] öylerive [evlerine] (KBS).

Son olarak anlatıcıların kasetlere kaydettirdiği metinlerde kasetlerin A yüzü veya B yüzü arasında ya da bir sonraki kasete geçişlerde anlatıcı; ikinci ya da sonraki kasetlerde, bir önceki kasette anlatılan olayı biraz geriden devam ederek anlatmaya başlamıştır. Metinlere bir müdahalede bulunmadığımız için anlatıcının kasetlerde anlattığı metne de dokunulmamıştır. Metinlerde kasetlerin nerede başladığını gösterecek şekilde, metin içerisine [Kaset 1-A], [Kaset 1-B] veya [Epizot 1], [Epizot 2] gibi başlıklarla bu kısımlar belirtilmiştir.

A. Kahramanın Ortaya Çıkışı

Bu başlıkta “Mehter Alı Destanı” yer almaktadır. Köroğlu’nun babası Mehter Alı’nın gençliğinden başlayarak evlat edinilmesi yoluyla zengin olması, evlenmesi, evlilik sonrasında yaşadığı çocuksuzluk problemi ve bu problemin çözüme kavuşturulmasıyla Urşan’ın doğumu, sonrasında fakirleşen Mehter Alı’nın seyis olarak başladığı Hasan Paşa’nın konağında uzun yıllar çalışması, bir sorun sebebiyle gözlerinin kör edilmesi, kör edilişin müsebbibi olan iki cılız atı alarak oğlu Urşan’la birlikte Çamlıbel’e göç etmesi, Çamlıbel’de atların ve Urşan’ın erginleşmelerini tamamlatarak onlara Kırat, Dorat ve Köroğlu adını vermesi, Mehter Alı’nın öcünün alınması ve son olarak Köroğlu’nun etrafında Delileri toplamaya başlaması anlatılmaktadır.

Mehter Alı Destanı¹

“*Âşık Ali İbadî Karahanlı:*

Bir yaşınnan beş yaşına keçende [geçtiğinde],

Tezece [tazece] *açılmış güle benzersen.*

Beş yaşınnan on yaşına keçende,

Şirinnihde [tatlılıkta] *eynen* [aynen] *bala benzersen.*

On beşinde sevda yener [iner] *başına,*

Arada gezersen boşu boşuna,

Ele [öyle] *ki yetirdin* [bastığında] *irmi* [yirmi] *yaşına,*

Boz bilannih [bulanık] *ahan* [akan] *sele benzersen.*

¹ Destanın kol isimlendirmesi veya söz konusu başlık anlatıcının anlatım esnasında verdiği isme göre tarafımızca yazılmıştır. Metindeki bazı kelimelerin sözlüklendirilmesi ve metnin anlamlandırılması sırasında Ön söz’de belirttiğimiz kişiler dışında adı geçen âşıktan ve aynı aşığın kardeşi de olan ve ilgili metni yayıma hazırlayan Muhammet İbadî Karahanlı’dan da yardım alınmıştır.

*Otuzunda kehlih [keklik] kimi [gibi] sekersen,
Menemlih eyleyip [tekebbür edip] ganlar [kanlar] tökersen [dökersin],
Gırh [kırk] yaşında el [elini] haramnan çekersen,
Sonasi [sunası] ovlanmış [avlanmış] göle benzersen.*

*Ellisinde canın suyu çekiler [çekilir],
Atmışında bütün dişler töküler [dökülür],
Yetmişinde elif geddin [boyun] büküler [bükülür],
Kervanı soyulmuş yola benzersen.*

Göreh [bakalım], ahirin [sonunu] ne cür [nasıl] deyir [der]? Biz diyeh [söyleyelim], siz sağ olun:

*Heştadında [sekseninde] lerze düşer [titrer] dizine,
Dohsanında gubar [toz] yener [iner] gözüne,
Köroğlu deyir [der], çünkü çatdın [ulaştığında] yüzüne,
Uca [yüce] dağ başında kola [çalıya] benzersen.*

Muhammet İbadi Karahanlı Aşık: Çoh sağ ol Âşığ Eli. Men de hörmetli [saygıdeğer] tamaşaçılara [izleyicilere] selam erz eyliyirem [arz ediyorum]. Demeliyem ki sazda çalib ohuyan [okuyan] Azerbaycan'ımızın tanınmış âşığı, görkemli âşığı; sesiyle, simasıyla tanış olduğuz [bildiğiniz] Âşığ Eli İbadi-yi Karahanlı'dur ve balabanda ona müşayiet eyliyir [eşlik eden] Ağa-yi Ebdüleli [Abdülali Bey] İbadi, onun gardaşı [kardeşi]. Ve bugünkü sehnemizden [sahnemizden] çekiliş aparır [çekimi yapan] İsteryo [stüdyo] Mehran'ın müdüriyyeti Ağa-yi Mehran [Mehran Bey] ve onunla birge [birlikte] ona yardım gösteren Nima. Demeliyem ki bu dastan [destan], Köroğlu Dastanı'nın başlangıcıdır. Yani umumiyetde, umum [genel] Türk Dünyası'nın gehramanı Köroğlu'nun şehsiyeti ve dastannarı ihate [kapsam] dayiresi [daire] çoh genişdi ve bugüne geder [kadar] Köroğlu'nun elli beş dastannın artıg [fazla] dastanı toplanmışdır. Acağ Âşığ Eli bu ohuyacağ [anlatacağı] dastan, Köroğlu dastannarının başlagıcıdır ki folklorşınashğ bahımından çoh deyerli [değerli] nüktedelere [noktalara] işare olunubdu [değmektedir]. Ve İsteryo Mehran güzel bir hareketle bu CD için [için] güzel oricinal [orijinal] bir gab [kapak] (Elinde göstererek) çap eylemekle [yayımlamakta] siz eziz istifade edicilerin [istifade edenlerin] huzuruna belençih [bu şekilde] bu keyfiyetde [nitelikte] çatdırmak [ulaştırmak] istiyir [istiyor]. Bu CD'ni almag isteyenler eyleyebiller [alabilirler] Tebriz'den Gülistan Bağı'nın gabağında [önünde], Âşıqlar Gahvesi'nin çığninde [yanında] olan İsteryo Mehran'nan bu CD'ni alib istifade eylesinner. Âşığ Eli, ilk önceden [olarak] size 'Yorumlayasın.' deyib [diyelim].

Âşık Ali İbadi Karahanlı: Çoh sağ ol.

A

- Abbas ile Gülgez (Destanı) 36, 75
Abbas Tufarganlı (Âşık) 27, 43, 77, 78, 615
Abdal Hâce 136, 147, 148, 153-155, 340, 420-423
Abdullah Han (Destanı) 78
Abhar 71
Acepşir 16, 18, 34, 78, 168, 169, 171, 201, 236, 307, 435, 451, 514, 532, 549, 610, 628
Afrasyap 576
Ağabeğisi 504
Ağabeyili 30
Ağacari 33
Ağagülü Rükni 215
Ağa Hanı havası 653
Ağ Âşık 73
Ağtövlə 30
Ahmad Hesamipur 13, 19
Ahmet Emi 254, 255, 263, 275, 276
Ahmet ile İbrahim (Destanı) 78
Akbulak 29
Ak Dere 201, 214
Alapaça At 245, 267, 268, 278, 279
Albert Bates Lord 94
Albert Bobovius 50, 685
Âlemdâr-Gerger 28
Alexander Burnes 50
Alexander Chodzko 25, 51, 52, 58, 59, 61, 70, 148, 357, 358, 679
Algirdas Julien Greimas 83, 85, 164
Âliabad 29
Ali Baranzendeh 13, 17
Ali Kemalî 41, 53, 56, 64, 358
Ali Kişi 131, 137, 138, 432
Ali Nasirî 20, 39, 54, 64, 687
Ali Ufki Bey 50
Anadolu 29, 32, 48, 70, 102, 107, 113, 119, 146, 157, 162, 171, 181, 193-195, 199-201, 245, 288, 289, 318, 360, 361, 377, 470, 615, 677, 679, 683, 684, 685
Anelîb Karacadağlı 50
anlam bilimi 84, 86
anlatı bilimi 86, 87
anlatının sözdizimi 88, 94, 96, 97, 99, 362
Antere b. Şeddâd 112
ant içme 171
ant kadehi 16, 169, 171, 172, 190, 191, 193-195, 216, 222, 225, 237, 240, 293, 301, 308, 310, 313, 323, 360
Arabi Köroğlu 71
Arakel 49
Arap At 184, 225, 232-234, 438-440
Arap At Güzellemesi 70
Arap Reyhan 59, 60, 64, 65, 67, 68, 187, 238, 243, 252, 253, 265, 272-275
Arap'tan At Alışı 68
Arap Yarımadası 657
Aras Nehri 51, 519, 523, 607, 637
Arthur C. Danto 85
Arzu ile Kamber (Hikâyesi) 106
Aşçı Yusuf 237, 238, 241, 242, 247, 248, 265, 269
Aşgan 32
Aşhana 32
Âşık Abbaseli 75
Âşık Abbas Hazretî 13, 29, 77, 686
Âşık Abdulali Nuri 72, 75, 77
Âşık Abdullah 35
Âşık Abdurrahim 29
Âşık Adil Elifî 54, 66
Âşık Ahmet 33
Âşık Ali 35, 37, 57, 58, 67, 76
Âşık Ali Âşık Kahvehanesi 34
Âşık Ali Bahşi 75
Âşık Ali Ekber Kurbanî 53, 64

- Âşık Ali Gözeli 77
 Âşık Ali Halefi Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Ali İbadî Karahanlı 69, 75, 99, 100, 368-370, 686
 Âşık Ali Karaagacı Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Ali Kırmızıbaş 29
 Âşık Ali Ramazanî 66, 69, 77, 78, 135, 190, 687
 Âşık Ali Selimî 36, 77, 687
 Âşık Ali Yarayı 77
 Âşık Aslan Talibî 29, 69, 155
 Âşık Ayet Kamberî 13, 18, 34, 686
 Âşık Ayet Kamberî Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Aylar ile Eldar (Destanı) 75
 Âşık Aziz Han 31
 Âşık Aziz Keykubadî 65
 Âşık Aziz Şehnazî 27, 36, 73-76, 673
 Âşık Balovlu Miskin 29
 Âşık Celil Dövletyârî 69, 70, 78, 168, 236, 307, 687
 Âşık Cengiz Biriya 18, 47, 71, 687
 Âşık Cengiz Mehdipur 39
 Âşık Cünun 64, 65, 67, 68, 155-161, 163-166, 190, 192-195, 197, 206, 216-219, 221, 223, 230-232, 295, 334, 338-342, 346, 351-354, 360, 361
 Âşık Davut Nekise 33
 Âşık Derviş 29
 Âşık Ekber 74
 Âşık Elesger Dadaşpur 75
 Âşık Elesger Gümüşkemer Maralanlı 37, 47
 Âşık Elesger Merendî 39
 Âşık Emir Kamranî 70
 Âşık Esed 73
 Âşık Evez 33
 Âşık Ferecullah Muradî 66
 Âşık Ferhad Selimî 29
 Âşık Gafar İbrahimî 13, 17, 29, 35, 37, 43, 65, 69, 72, 73, 110, 127, 128, 130-132, 360, 686
 Âşık Garip 32, 685
 Âşık Gaşem Caferî 27, 76
 Âşık Gaşem ile Görüşme 75
 Âşık Giyas Cabbarî 65
 Âşık Gulam Ali Davudî 54
 Âşık Hacı Ali İbadiyan 73, 75, 77
 Âşık Hacı Ali İsfencanlı Âşıkî 37, 47
 Âşık Hacı Haydar Ali Mahmudî 55, 66, 67
 Âşık Hacı Mehmed Bağır 73, 75
 Âşık Hamza 33
 Âşık Hanali Sultanî 65
 Âşık Hasan Gaffarî 44, 70, 72-74
 Âşık Hasan İskenderî 39, 40, 47, 65, 70, 74, 75, 332, 335, 686
 Âşık Haydar Mahmudî 65
 Âşık Hayrullah 72
 Âşık Hidayet Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Hökmeli Kelhor 54, 65
 Âşık Hüseyin Ali 33
 Âşık Hüseyin Ali Hüseyinî 40, 65
 Âşık Hüseyin Cavan 27, 653
 Âşık Hüseyin Esedî Kirşanlı 72
 Âşık Hüseyin Saî 20, 36, 38, 39, 44, 54, 66, 69, 73, 74, 135, 155, 168, 215, 217, 686
 Âşık ile Sıçan (Destanı) 73
 Âşık İmamkulu 33
 Âşık İman Daniş Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık İman ile Deyişme 73
 Âşık İsa Deşni 75, 76
 Âşık İsmail Caferniya 33, 587
 Âşık İsmail Kamberî Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık İsmail Reşidî 31
 Âşık Kasım Rüstemî 65
 Âşık Kerim 72
 Âşık Kurbanî ile Ustası 74
 Âşık Lütfeli 29
 Âşık Mahmut Cihangirî 42, 77
 Âşık Mehcup Halilî 69
 Âşık Mehmed Bayramî 65
 Âşık Mehmed Molalariya 77
 Âşık Memmed Ali Keresifli 31
 Âşık Menaf Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Menaf Renciberî 65, 74
 Âşık Mesullah Rızayî 44, 65, 69
 Âşık Mesum Növrüzi Karahanlı 76
 Âşık Meşî Paşayî 69, 76, 77, 686
 Âşık Mikayil Ağabba Feramerzi 76
 Âşık Mirzaali Seyfahmedî 65
 Âşık Muhammer Ali Sofular 77
 Âşık Muhammet Ali 33

- Âşık Muhammet Ali Mahmudî 30
 Âşık Muhammet Hüseyin Dehgan 29
 Âşık Muratkulu İbrahimî 55, 66, 69, 282, 283
 Âşık Müslüm Asgerî 31, 58
 Âşık Ohannes Yusufî 29
 Âşık Polat Heyderkânli Maruf 72
 Âşık Resul Kurbanî 72, 75
 Âşık Rıza Puyende 30, 65
 Âşık Rüstem Revzeçaylı 29
 Âşık Sadakat Genceli 35, 39, 43, 68-70, 75, 686
 Âşık Sadık 52
 Âşık Samet Çarıkçı 37, 38, 47
 Âşık Sayat 33
 Âşık Selçuk Şehbazî 29-32, 68, 69, 71
 Âşık Settar Hudaî 71
 Âşık Sirius 33, 74
 Âşık Şerif Celilî 77
 Âşık Şirin Hürremdereli 31
 Âşık Veli Abdî Âşık Kahvehanesi 34
 Âşık Yedullah Eyvezipur 38, 47, 687
 Âşık Yusuf Cemal 31
 Âşuklar Mugamları 587, 683
 Atalar Ahengi 668
 ateşkes 192, 205, 239, 261, 262, 309, 320, 321,
 330, 331, 575, 636
 At Üstü Köroğlu 71
 Avez Evlenmesi 68
 Avez'in Getirilişi 68
 Avez'in Halas Edilişi 68
 Axel Olrik 293, 310
 Ayvaz 59-65, 67, 68, 72
 Ayvazı Köroğlu 71
 Ayvaz Peşrovu 71
 Azeran 28
 Azerbaycan 15, 16, 19, 20, 25-27, 29, 30, 32,
 35, 40, 41, 43, 46, 48, 50, 52-54, 57, 58,
 59, 67, 72, 74, 75, 100, 107, 108, 113,
 117, 120, 130, 132, 181, 199, 225, 245,
 288-290, 358, 360, 369, 382, 393, 501,
 504, 615, 641, 647, 653, 656, 667, 673,
 677-683, 685
 Azerbaycan Cumhuriyeti 501
 B
 Babek Destanı 73
 Babek Hürremi 132, 180, 226
 Babek Kalesi Törenleri 132
 Babür 113, 477, 678
 Babürname 113
 Bahşî Alırıza Süleymanî 65
 Bahşî Gılıç Enverî 66
 Bahşî Hacı Gurban Süleymanî 32
 Bahşî Muhammet Hüseyin Yegâne 32
 Bahtiyarî 33, 290
 balaban 28, 31, 34, 35, 39, 40, 48, 136, 356, 410
 Balabancî Abdüleli İbadî 99
 Balabancî Mehemmed Mehemmedî 74
 Balabancî Muhtar Kurbanpur 75
 Balıkçı 30
 Bamsı Beyrek 108, 109, 143, 220, 251, 256,
 295
 Bamsı Beyrek 143, 220, 251, 256, 259, 295
 Banu Çiçek 108, 256
 Baranlı 30
 Basra Körfezi 33
 Baş Geraylısı 658
 Batı Azerbaycan 65
 Batı Türkleri 137, 677
 Bayburt 143, 251
 Bayburt Hisarı 143
 Bayezid 8, 11, 66, 70, 93, 127, 168-172, 174,
 176-179, 182-190, 236, 237, 239-241,
 258, 262, 264, 265, 359, 361, 365, 386,
 433, 460
 Bayezid Paşası 169, 184-190, 237, 239, 240,
 241, 264, 265
 Bazergân 29
 Begil Oğlu Emren Boyu 297
 Begim Gala 30
 Behbehan 33
 Behçet Mahir 107, 110
 behmeni 29, 71
 Benderhemir 33
 Bender-i Türkmen 32
 Benderlange 33
 Bernard Bolzano 82
 Berzan Deresi 517, 519
 Berzan Gediği 246, 262, 263, 269, 270, 523,
 607
 Beşir İbadî 65

beşli şema 88

Bezîrgân Ali 191, 198, 199, 206, 209, 211, 212

Bicar 31

Biryurt 32

Bisütun Dağı 576

Bizans 113, 198, 209

Bizans oyunu 198

Bocnurd 32

Bolu Beyi 11, 55, 60, 61, 66, 67, 69, 93, 127, 168, 236, 237, 239, 241, 262, 282-287, 289-291, 297-304, 306, 307, 359, 365, 386, 512, 576

Bolu Serdar 64, 68, 172, 237-243, 246-254, 257, 263-266, 269-275, 277, 312, 512-514, 516, 518, 523-525, 527, 530, 531, 534-541, 543-547, 549, 554, 555, 558, 575

Borçalı 29

bozkır taktiği 344

Bozuğu Köroğlu 71

Brian Richardson 84

Bulut Karaçorlu Sehend 41

Burçin 33

Burla Hatun 173

C

Cafer Paşa 62, 68, 216-218, 224, 225, 227, 230-236

Celali 60, 62-64, 288, 289, 579

Celali İsyanları 288, 680

Cemşidi havası 518

Cemşid Şah (Destanı) 74

Cengî Dübeyti Köroğlu 71

Cengî Köroğlu 70, 71, 119, 383

Cengiz Mehdipur Saz Okulu 39

Cengname 33

Cevat Heyet 41

Ceyrani Keremi 663

Charles Sanders Peirce 82

Charles William Morris 82

cihanname 42

Claude Bremond 83

Claude Lévi-Strauss 83

Cuhfe 174

Culfa 28

Ç

Çahar Mahal 33

Çalat Güzellemesi 70

Çaldıran Savaşı 108

Çamlıbel 51, 55, 59-65, 92, 93, 99, 102-105, 114, 115, 119-121, 125, 128-137, 139-141, 144-160, 163-166, 168-172, 177, 178, 181-184, 186, 187, 189-196, 199, 205-207, 209, 211, 212, 215-219, 221, 222-233, 235-246, 249-253, 256, 258-270, 272, 273, 276, 277, 279-282, 284-287, 289-293, 297-334, 336, -344, 346, 347, 349-354, 359-362, 368, 386, 424, 433-435, 438-440, 443, 445-448, 454, 459, 461, 468, 469, 512-519, 522, 523, 527, 531, 534, 535, 537, 538, 541, 542, 546, 558, 559, 561, 562-564, 566, 568-570, 573-575, 577, 604-607, 609, 610, 613, 614, 620, 622, 623, 627, 629, 632, 635, 637, 640

Çamlıbel Kale Kapısı 569

Çin Kale Kapısı 569

Çin Kalesi 169, 170, 183, 263, 279, 280, 434

Çiyane 30

D

Dağıstan 62, 63

Dağlar Çiçeği 666

Damun Şeşbölüki 55, 283, 284

Darab 33

Dar Dinir 253, 263, 272, 273, 274, 546

Dayı ile Bacıoğlu (Destanı) 73

Dede Korkut Kitabı 95, 105, 108, 109, 116, 143, 145, 146, 158, 172, 175, 176, 178, 195-198, 202, 220, 222, 223, 251, 253, 256, 259, 289, 291, 293-295, 297, 298, 311, 342, 440, 679, 680, 684

Dehgan Âşık Kahvehanesi 34

Deli Hasan 59, 65, 102, 120, 130, 334, 339, 343-346, 354

Deli Kaka 284, 285, 287-291, 301, 302, 579-584, 587

Delikli Daş 68

Deli Köroğlu 70

- Deli Mehter 60, 178, 237, 239, 241-243, 245, 246,
256, 258, 266-268, 279, 280, 284, 317,
454, 514-520, 522, 563, 564, 569, 668
- Deli Yussup 104
- Demircioğlu Hasan 94, 119, 120, 146, 162,
169, 170, 171, 173-177, 180-183, 185-
187, 189-191, 193, 195-198, 204, 206-
209, 211, 215, 216, 221-230, 232-237,
241, 256, 260, 266, 282, 284, 285, 287,
292-300, 305, 306, 319, 334, 339, 342
- dempor 300, 338, 361, 579
- Derbent 37, 54, 58, 65, 67, 68, 173, 178, 535, 640
- Derdeşir Han 169, 170, 183, 239, 256, 258,
263, 279, 280
- Deregez 32
- deri yüzme 180
- derya atları 101, 112, 114, 321
- Deşt-i Kebir 32
- Devletabad 30
- dil bilimi 81, 82, 83
- Dil Bilimi-Gösterge Bilimi Araştırma Toplu-
luğu 84
- dilli düdük 32
- dizge 81
- Doğu Azerbaycan 65, 73
- Doğu Türkistan 15, 25, 119
- Dol 26, 29
- Dol Hicranı 29
- Dollu Abuzer 29
- Dollu Mehmed 29
- Dollu Mustafa 29
- Dorat 60, 102, 112, 115-118, 120, 126, 308-
310, 312-316, 321, 323-327, 337, 359,
368, 470, 493
- döl alma 105
- Döşeme Köroğlu 70, 71
- Durmuş Han 108
- duvakkapma 42, 43, 299, 322, 345, 357, 367
- Dübeyti havası 664
- dümbek 33, 48, 49
- düzele 30, 48, 49, 627, 629
- E
- Ebher 31, 34
- Ecemli 30
- Edmund Husserl 82
- Efsel Âşık Kahvehanesi 34
- Egrek 172, 175, 176, 198, 253, 289
- Eher 26, 28, 34
- Eherli Şeyh Hekim 74
- Elbilimi Derneği 13, 17
- El havası 661
- Elif ile Yaralı Mahmut Hikâyesi 220
- El Melik 30
- Elseven Âşık Kahvehanesi 13, 18, 394, 686,
687
- Elyas Muşeq Astvasatryan 50
- Emir Ersalan (Destanı) 47
- Emrahî 173, 437, 548
- Erak 31
- Erçişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi 219
- Erdebil 28, 42, 66, 132
- Eric Buysens 83
- Eric Landowski 83
- Erivan havası 606
- Ermeni 29
- Erzurum 8, 11, 29, 44, 54, 55, 58, 62, 65, 67-
69, 93, 127, 173, 201, 215-219, 221-
227, 229-235, 299, 359, 361, 365, 366,
386, 437, 439, 497, 532, 537, 678, 682,
683
- Esedabad 31
- Esedullah Merdanî 65
- Eset Nizam (Destanı) 77
- ev âşığı 28
- Evoğlu 29
- eyleyenler 21, 81, 87, 89, 90, 94-97, 99, 150,
152, 164, 165, 184, 234, 331, 351, 362
- eyleyenler ve oyuncular 21, 81, 94-97, 99, 362
- Ezimhanlı 30
- F
- Fars 48, 52, 65, 74, 75, 290
- Fars Bölgesi 290
- Fars Körfezi 290
- Fehle ile Reyhan (Destanı) 73
- Fehreng-i Merdum 77
- fenekli cura 172, 243
- Ferdinand de Saussure 81-83, 86
- Ferhat ile Şirin (Hikâyesi) 73, 74

Feridüddin Attar 477

Firuzabad 33

G

Gadir-i Hum 174, 175, 184, 185, 196, 208,
368, 442, 680, 685

Galenos 82

Gazep Gorçu 285, 287, 291, 292, 295-300,
303-306

Gaziantep 104, 193, 682

Genceli Âşık Okulu 34, 39, 40, 686

Genel Anlam Bilimi Bölümü 84

George Ryley Scott 113

Gerald Prince 84, 85

Gerard Genette 85, 86

geraylı 553, 618, 658

Geraylı Güzellemesi 553, 618

Germi 28, 625

Geydar 31, 34

Geydar Âşık Kahvehanesi 34

gıcak 32

Goçan 26, 65

Gomse 33

Goroğlu 15, 25, 117

gösterge bilimi 81-84

Göyçe Geraylısı 655

Göyçeli Âşık Elesger 73

Gözayran 30

gözlere mil çekme 113

gözü çıkarma 113

Guçan 32, 42

Gulam Haydar (Destanı) 78

gurbeti 29

güç eksenı 93, 90, 122, 125-127, 134, 149, 150,
153-155, 164-167, 184-190, 207-215,
231-233, 235, 236, 264, 265, 269, 270,
272-274, 276-282, 301-303, 305-307,
323-332, 347, 348, 350-354

Güdeler 73, 74

Gülistan Âşık Kahvehanesi 34

Güllü Bağ 143, 224, 403, 406, 506

Güney Azerbaycan 41, 57, 107, 679, 681, 682,
685

Gürcü 53

H

Hacıabad 33

Hacıbağlı 30

Hacı Firuz 30

Hacı Mirza İskender 52

Hacı Rahim Sinaferin Âşık Kahvehanesi 34

Hâdişehir 28

Halhal 28, 42

Hâlid b. Velîd 345

Han Emrah (Destanı) 77

Han Esger (Destanı) 77

Harakan 77

Harman Dalı 68

Hasan Asgâri 283

Hasan Han 101-103, 110-112, 114, 115, 117,
121, 123-126, 137

Hasan Kalesi 263, 279

Hasanlı 30

Hasan Paşa 60-63, 65, 66, 101, 112-114, 118,
124, 136-138, 141, 148, 150-153, 191,
196, 201, 203-205, 207-212, 215, 234,
359, 368, 480

Hasta Kasım (Destanı) 75, 77

Hasta Kasım'ın Şirvan Seferi 74

hayat destanı 103

Haydarî havası 644

Haydar Tekkesi 47

Hazar Denizi 31, 51

Hazretkulu Bey 52

Hemedan 26, 27, 31, 37, 42, 53, 55, 57, 64, 65,
68, 71, 75, 77, 358, 441, 476, 680

Herodot 171

Heşterî 28, 71

Heşterî Köroğlu 71

Heydar Baba Kahvehanesi 34

hicranî 30

Hidec 31

hilal taktiği 344

Hoca Ahmed Yesevî 194, 678

Hoca Mahmut 100, 101, 103-109, 121-123,
359, 361Horasan 26, 27, 32, 33, 42, 48, 53, 56, 64, 65,
68, 194, 578

Hoy 16, 18, 26, 29, 34, 42, 46, 67, 201, 493

- Hudadat (Destanı) 74
 Hundaplı Mehcur (Âşık) 31
 Hünkâr Padişahı 284, 285, 287, 289, 291, 292,
 295, 301-304, 306, 580
 Hürremdere 26, 31, 34, 65, 71
 Hüseyin Feyzullahî Vahid 13, 42
 Hüseyin Mehemmedhanî 53
 Hüseyin Şah (Destanı) 74
 Hz. Ali 43, 174, 382, 442, 467, 492, 498, 575,
 667
 Hz. Muhammed 20, 43, 74, 174, 442
- I
- İlhıcı 131, 171, 687
- İ
- İcrud 31
 iletişim ekseni 90
 İl-i Kaşkaî 290
 İran Aşıklar Birliği 13, 17
 İran Dübeytî 71
 İran Geraylısı 649
 İsabalı 238, 239, 256-258, 263, 276-279, 281,
 360, 561-563
 İsfahan 61, 63-65, 290, 449, 518, 559
 İsferyin 32
 İskender Han (Destanı) 75
 İskenderî Müzik Akademisi 39, 686
 İskitler 171
 İslam Devrimi 34, 37, 46, 78, 168, 169, 440
 İsmail Behramî 30, 41
 İsnâaşeriyye İmâmiyyesi 174
 İstanbul 11, 37, 44, 51, 55, 58, 59, 61, 62, 65-
 70, 92, 93, 96, 102, 107, 127, 135-138,
 140, 141, 143, 146, 148-154, 157, 163,
 168, 182, 195, 224, 236-241, 243, 246,
 250-254, 256-259, 262-265, 269-282,
 284-287, 289, 291, 292, 294, 298-303,
 305, 306, 312, 332-334, 336, 337, 339,
 340, 342-344, 346-355, 359, 361, 365,
 377, 386, 394, 470, 473, 524, 528, 539,
 540, 542, 550, 567, 569, 646, 655, 667,
 677-686
 İstanbul Paşası 61, 332-334, 336, 337, 339,
 340, 342, 343, 344, 347-355
 istek ekseni 122-127, 134, 135, 149-155, 164-
 167, 183-190, 206, 208-215, 230, 231,
 233-236, 264-276, 278-282, 300, 301,
 303-307, 323-332, 347-354
- İstiryo Telim Han 77
 İşgesu 29
 İvan Şöpén 51
- J
- Jan Mukarovsky 82
 Jean Henri Lambert 81
 Jean-Michel Adam 87
 Jean Paul Roux 116
 John Locke 81, 82
 Joseph Marie Hoene-Wronski 82
- K
- Kacarî havası 385
 Kaçak Nebi 673
 Kâfir Beyi 143, 220, 251, 256, 295
 Kahire 199, 237, 242, 246, 258, 262, 263, 266,
 269, 278, 361
 kahramanın maceraları 127, 365, 386
 kahramanın ortaya çıkışı 95, 99, 365, 368
 kahramanın sonu 332, 365, 640
 kahramanın yolculuğu 359
 Kahvehane-i Azerbaycan 34
 Kâlaleh 32
 Kalereş 29
 Kalhozu havası 672
 Kam Püre 108, 109, 143, 220, 251, 256, 295
 Kanlı Koca 146, 172, 176, 251, 259, 293, 298
 Kanlı Köroğlu 71
 Kan Turalı 146, 172, 176, 251, 259, 293, 298
 Karaağaç 28
 Kara Baht Tebrizî 333, 656
 Karacaoğlan 32, 144, 685
 Kara Çekür 259
 Karaçuk Çoban 105, 106, 178
 Karadağ 26-28, 38, 40, 48, 49, 56, 67, 72, 74-
 76, 417, 504, 666, 680
 Karadağ Ağabeyisi 666
 Kara Döne 284, 285, 287, 290, 292, 294, 301,

- 302, 304, 305, 361
 Kara Göne 178
 Karağan Dağları 31
 Karakilise 29
 Karapapak Türkleri 30
 Kara Tekür 175, 198, 253, 289
 Kara Yorga 70
 Karaziyaeddin 29
 Kasap Ali 91, 156, 160, 161, 163, 166, 167, 225
 Kâşan 31, 449, 518, 559
 Kaşgarlı Mahmud 193
 Kaşkai Köroğlu 72
 Kaşkay âşık muhiti 33, 48, 49, 200
 Kaşkay (Türkleri) 16, 284, 358, 361, 679
 kaval 28, 31, 34, 39, 40, 48, 49, 75, 356
 Kavalcı Möhsün Rezmî Zengabadî 37, 47, 687
 Kavkaz Gazetesi 52
 Kazak şehri 57, 58
 Kazerun 33
 Kazvin 31, 53, 64, 65, 201
 Keçel Hamza 11, 33, 51, 53, 57, 60, 62, 64-66, 68, 70, 93, 127, 168, 172, 236, 237, 307-318, 320-327, 330-332, 337, 359, 365, 386, 604, 611, 678
 Keçel Hamza Hikâyesi 68
 Keçel Hamza'nın Kırat'ı Kaçırması 57, 327
 Keçel Hemze/Kırat 68
 Kelat 32
 Keleyber 26, 28, 72
 Kelle Köroğlu 71
 kemençe 32, 33, 48, 283
 Kempir 68
 Kerec 31, 65
 Kerem ile Aslı (Hikâyesi) 32, 73, 75-78
 Keşişoğlu 456, 501
 Keşkovlu havası 374
 Keydar 31
 Kırat 51, 57, 60, 62-64, 68, 70, 93, 97, 102, 112, 115, 117, 118, 120, 126, 136, 141, 145-147, 149-151, 153, 154, 156, 161, 166, 167, 179, 189, 190, 211, 215, 235-239, 241-245, 257, 261, 266-269, 276, 277, 282, 294, 297, 305, 306, 308-310, 312-321, 323-334, 336-338, 343, 354, 355, 359, 361, 368, 386, 581, 608, 612
 Kırat Güzellemesi 70
 Kırat Semahisi 70
 Kırk Kınuk 259
 Kırk Minler 68
 Kır Kuyusu 254, 263, 274, 275, 281, 282
 kıskaç muharebesi 344
 kıyafet değiştirme 143, 160, 179, 202, 227, 246, 295, 319, 678
 Kilisekendi 29
 Kirmanşah 65, 75, 576
 Kiyan Karamî Kaşkulî 13, 19
 Kiziroğlu Mustafa Bey 60, 65, 199
 Koca'nın Düzü 578, 595
 Korgan 32
 Koşa Bulak 102, 103, 119, 121, 126, 127, 147, 154, 384
 Koşaçay 28
 Köç Eyvez 33
 Köhül 30
 Köroğlu Behri 71
 Köroğlu Cengi 71
 Köroğlu Destanı'nın Zernişan Hanım'ın Çenlibele Getirilmesi 104
 Köroğlu Dübeytisi 71, 377
 Köroğlu Eyvaz'ı 71
 Köroğlu Güzellemesi 71
 Köroğlu ile Ali Bezirgân Hikâyesi 68
 Köroğlu ile Ayvaz Han 68, 155
 Köroğlu ile Ayvaz Hikâyesi 282
 Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-1 11, 69, 163, 168, 236, 237, 239, 512
 Köroğlu ile Bolu Beyi Kolu-2 11, 55, 69, 282-284, 286, 576
 Köroğlu ile Demircioğlu Hikâyesi 68
 Köroğlu ile Eyvaz 68
 Köroğlu ile Hasan Paşa 66, 152, 204
 Köroğlu ile Keçel Hamza 11, 53, 57, 65, 66, 70, 93, 168, 236, 237, 307, 308, 310, 322, 365, 604
 Köroğlu ile Kürdoğlu Hasan 68
 Köroğlu ile Mümine Hikâyesi 68
 Köroğlu ile Nigar Hanım 55, 66, 69, 135, 349, 350
 Köroğlu ile Nigar Hikâyesi 68
 Köroğlu Kalesi 50
 Köroğlu Kaytarması 71, 371, 657

- Köroğlu Laçını 70
 Köroğlu Muhammesi 70, 71
 Köroğlu Narası 71
 Köroğlu'nun Aşık Cünun Seferi 67
 Köroğlu'nun Ayvaz Han'ı Getirmesi Hikâyesi 68
 Köroğlu'nun Ayvaz'ı Getirme Seferi 67, 155
 Köroğlu'nun Bağdat Seferi 44, 65-68
 Köroğlu'nun Ballica Seferi 65, 66
 Köroğlu'nun Bayezid Seferi 11, 66, 70, 93, 168-170, 182, 190, 236, 239, 365, 433
 Köroğlu'nun Bolu Beyi Seferi 67
 Köroğlu'nun Demircioğlu'nu Getirme Seferi 67
 Köroğlu'nun Derbent Seferi 54, 58, 65, 67, 68
 Köroğlu'nun Durnateli Seferi 68
 Köroğlu'nun Erzincan Seferi 66
 Köroğlu'nun Erzurum Seferi 11, 44, 54, 58, 65, 67-69, 93, 173, 215, 216, 229, 365, 366, 497
 Köroğlu'nun Evlenişi 68
 Köroğlu'nun Gelin Getirmesi 66
 Köroğlu'nun İstanbul Seferi 11, 44, 55, 58, 65-67, 69, 92, 96, 135-137, 148, 168, 236, 365, 394, 683
 Köroğlu'nun Kars Seferi 18, 65, 66
 Köroğlu'nun Kocalığı 8, 11, 66-68, 70, 181, 332-334, 346, 365, 640
 Köroğlu'nun Kürdistan Seferi 65
 Köroğlu'nun Nigar Hanım'ı Getirmesi 55, 66, 135, 168, 236
 Köroğlu'nun Ölümü 66, 68
 Köroğlu'nun Rum Seferi 65, 67, 68
 Köroğlu'nun Tebriz Seferi 12, 65, 69, 72, 93, 127, 128, 133, 365, 366, 386
 Köroğlu'nun Tebriz Varyantı 52
 Köroğlu'nun Tercan Seferi 67, 68
 Köroğlu'nun Tokat Seferi 67, 68
 Köroğlu'nun Turna Kaz Hikâyesi 68
 Köroğlu'nun Turna Teli Seferi 12, 55, 93, 190, 192, 205, 365, 366, 469
 Köroğlu'nun Türeyişi 68
 Köroğlu'nun Türkemen Seferi 67, 68
 Köroğlu'nun Türkmen Seferi 12, 64, 65, 69, 91, 105, 135, 155, 156, 163, 365, 366, 423
 Köroğlu'nun Zernişar Hanım'ı Gelin Getirmesi 54
- Köroğlu Şikestesı 70
 Köroğlu Toyhanası 72
 Köroğlu ve Arap Reyhan 66, 187
 Köroğlu ve Ayvaz Hikâyesi 55, 66
 Köroğlu Zengi 71
 Köse Sefer 191, 199, 201-203, 205, 206, 212, 213, 481-485, 487, 492, 493, 496
 köyneyinden keçirme 162
 Kum 16, 18, 26, 27, 31, 34, 40, 42, 48, 49, 56, 66, 68, 77, 78, 200, 201, 366, 681, 682
 Kum/Save Aşık Muhiti 31, 682
 Kurbanı ile Peri (Destanı) 73, 75, 76
 kurmaca anlatı 84-87
 kurt yürüyüşü 178
 Kuşçu 29
 Külliyât-ı Dastan-ı Köroğlu 57, 58
 Kümbeti Kavus 32
 Kürdistan Seferi (Destan) 65
 Kürdoğlu Hasan 68, 104
 Kür (Nehri) 519
 Küskün Avez 68
- L
- Laçını Köroğlu 71
 Lalakan 578, 595
 Lerdegan 33
 Lord Raglan 107, 109, 114
 Louis Hjelmslev 83
 Lovşan 31
 Lucien Tesniere 89
- M
- Mahdum Kulu 32
 Mahmudabad 73
 Mahmut Mirza (Destanı) 77
 Mahmut Paşa 237-241, 243, 250-253, 261-265, 270-273, 275, 276, 281, 282
 Mahnişan 31
 mahrasname 103
 Makü 29
 Malihah Ezizpur 13, 19
 Manas Destanı 106, 193, 681
 Manfred Jahn 84
 Mansırı 29

- Mantıku't Tayr 477
 Marağa 26-28, 71
 Mavazhan 73
 meclis âşığı 28
 Meh Cemal ile İlgar (Destanı) 74
 Mehmedeli Mehendi (Kavalcı) 74
 Mehmed İbadî Karahanlı Alışık 13, 17
 Mehmed ile Zöhre (Destanı) 73
 Mehmed Rezzakî 13, 27, 31, 58, 66, 686
 Mehmedrıza Galeyî 65
 Mehmed Şehzâde (Destanı) 74
 Mehmed Yâr (Destanı) 30
 Mehmandar 30
 Mehmet Ali'nin Âşık Kahvehanesi 34
 Mehmet Rıza Şah 78
 Mehmet Sövdeyâr 169, 176, 182, 186, 187
 Mehter Ali 12, 69, 76, 99-130, 137, 158, 178, 359-361, 365, 366, 368, 370, 372, 373, 380, 381, 386
 Mehter Ali Destanı 12, 69, 99, 100, 103, 121, 365, 366, 368
 Melikan 78
 Memmed Ali Sofular (Âşık) 31
 Memmed Hasan Sengekli (Âşık) 31
 Menuçehr Azizî 41
 Merend 28, 38, 71, 73
 Mergen 29
 Mesum ile Dilefruz (Destanı) 73, 76
 Meşhed 32, 76
 Meşkinli Muhammet (Destanı) 27
 Meşkinşehr 28
 Meydan Köroğlu 70, 71
 Mısır 63, 569, 657
 Mısır Kale Kapısı 569
 Mısıroğlu Mustafa Bey 199, 200, 237, 239, 241, 242, 245, 246, 258, 262, 263, 266, 267, 277, 278, 295, 317, 361
 mısır kılıç 102, 115, 125, 330
 Mısır Köroğlu 70, 71, 381
 Mikayil Azaflı 504, 647
 Mike Bal 86
 Millî Demokratik Azerbaycan Hükûmeti 653
 Milman Parry 94
 Mirava 30
 Mirza Bey 100, 104, 107
 Mirzaeli 76
 Mirza Mehdi Gilanî 52
 Miyana 28, 42
 Miyandap 26, 28, 29, 34, 65
 Mohammad Razzaghî 19, 27
 Molla Ali ile Rafii (Destanı) 77
 Molla Cuma İsmi Pünhan (Destanı) 74
 Mugan 28, 38, 42, 66, 75, 680
 Muhammet Hüseyin Şehriyar 41, 671
 Muhammet İbadî Karahanlı Alışık 99
 Muhyi 223
 Mustafa Bey 60, 61, 65, 67, 138, 149, 191, 192, 199-201, 204, 206, 211-215, 218, 237, 239, 241-246, 256, 258, 262, 263, 266, 267, 269, 277-279, 282, 295, 317, 360, 361, 395, 481, 482, 484, 485, 492, 493, 495-497
 N
 Nadir Dövletyârî 433, 512, 604, 687
 Nagara Köroğlu 70
 Nağadey 30, 42
 Nağmeler Kitabı 50
 Napışta 72
 Nar Ağacı havası 665
 Nefes Alma Köroğlu 71
 Nefes Almaz 71
 Nesimî 177, 225
 Nevahi-ye İran 55, 283
 Nigar 55, 58-60, 62, 64-69, 92, 93, 96, 97, 131, 135-158, 161-166, 168, 178, 182, 192, 193, 199, 218, 219, 224, 231, 232, 236-239, 242-244, 250-253, 256-263, 272, 276-279, 281, 282, 284, 290, 295, 297, 308, 310, 312, 316, 317, 325, 333, 334, 336-343, 345-351, 360-362, 367, 424-426, 429, 431-433, 452, 454, 469, 497, 502, 517, 519-523, 531, 534, 537, 538, 545, 546, 548, 558-564, 566, 567, 569-573, 575, 576, 608, 609, 612, 613, 615, 623-625, 638, 641-646, 648-655, 664, 665, 671, 672
 Nigar Hanım 55, 59, 62, 64-66, 67, 69, 96, 97, 131, 135-141, 143-147, 149-152, 155-157, 161-166, 168, 178, 192, 219, 224,

- 231, 232, 236, 239, 243, 244, 252, 256,
258-261, 263, 272, 276-279, 281, 284,
290, 312, 336, 345-351, 360, 361, 367,
424-426, 433, 469, 497, 502, 520-522,
534, 567, 571, 572, 576, 609, 671, 672
- Nihavend 31
Nikpey 31
Nişabur 32
Nureddin Âşık Kahvehanesi 34
- O
- Oedipus kompleksi 119
Oğuzlar / Oğuz (Türkleri) 25, 74, 105, 110,
111, 138, 145, 171, 175, 176, 197, 222,
223, 240, 259, 291, 297, 298, 681, 682
Oğuz uykusu 175, 197, 222, 223, 291, 682
Oktay Reşidî 13, 19
Opera Köroğlu 71
Orta Asya Arapları 49
Orta Şur Mahnısı 654
Osmanlı 70, 71, 113, 145, 147, 193, 195, 223,
401-403, 410, 417, 470, 680, 681, 684
Osmanlı Köroğlusu 71
- Ö
- Ölüm Allah Elindedir 73
ömür destanı 103
öykü anlatı bilimi 86
- P
- Paris Millî Kütüphanesi 52
Paris Nüshası 53, 56, 358
Parsabad 42, 66
Paşa Göçtü 70, 385, 650
Patrick O'Neill 85
Paul Larivaille 87
Pehlevî 168, 169, 236, 307, 435, 448, 451, 514,
532, 549, 610, 628
Pervin Behmenî 55, 66, 282
Pir Sultan Abdal 172, 195, 222
Polat Pehlivan 101, 106, 107, 122, 199, 370-372
poligami 219, 255
Porter Abbott 84
Prag Dil Bilimi Çevresi 82
- Proto-Bulgarlar 171
- R
- Rahdehne 30
Ramhormoz 33
Rasta Köroğlu 70
Reşd 75
Reşkan 29
Rey Meydanı 460
Rıza Celilnejat 13, 18, 215, 229, 511
Rıza Güzellemesi 448
Roman Jakobson 82
Romen Diyojen 113
Rubai Köroğlu 70, 71
Rudbarlılar 52
Rus Biçimcileri 82
Rusya 50, 51, 82, 679
Ruşen 110, 128, 130-132, 137, 138, 238, 243,
248, 249, 269, 360, 386-394, 531, 532
rüya 177, 178, 226, 256, 318, 328, 679
- S
- Safevi Devleti 108
sahte ricat 344
Saî Geraylısı 229, 511
Sallama Köroğlu 70
Salman Âşık Kahvehanesi 34
Salmas 29, 65
Salur Kazan 105, 145, 173, 176, 178, 197, 202,
291, 294, 297
Samed Behrengî 53, 57, 66, 685
Sarhoş (Destanı) 76
Sarı Âşık 27, 73
Sarıtoprak 71
Savalan (Dağı) 28
savaş taktiği 173, 203, 222, 261
Save 26, 27, 31, 42, 48, 49, 53, 56, 64, 65, 68,
71, 77, 200, 682
Sebzever 32
Sefer Han 73
Segrek 172, 175, 176, 196, 198, 253, 289, 294,
311
Sehend Âşıklar Grubu 76
Sehend (Dağı) 28, 41, 76

- Seher Âvazı 33
 Selatün Peri 219
 Selbi Hanım 309, 320, 610, 626, 632
 Selcen Hatun 146, 172, 176, 251, 259, 293, 298
 Selim Âşık Kahvehanesi 34
 Semirun 33
 Sepet Geçmez 136, 147, 148, 153-155, 334, 340, 349, 350
 Serap 26-28, 42
 Serehs 32
 Serendkend 28
 setar 33, 48
 Setari Keremi 662
 Setter Han 42, 73, 673
 Sevgi Âşıklar Grubu 76
 Seydi ile Peri Destanı 516
 Seymour Chatman 86
 Shlomith Rimmon-Kenan 85, 86
 Sidgeli Rızayî (Âşık) 31
 Silvana 29
 Siyahçeşme 29
 söylem anlatı bilimi 86
 söylem bilimi 83
 sözdizimsel model 7, 87
 sözleşme eksenini 90
 Stüdyo Behnam 34
 Stüdyo Hadi 34
 Stüdyo Hayyam 34
 Stüdyo Mehran 34, 99
 Stüdyo Saî 34, 155
 Stüdyo Şebaheng 34
 Sulduz 26, 27, 30, 42, 48, 49, 56, 67
 Sulduz/Karapapak âşık muhiti 30, 49, 67
 Sulduzu havası 658
 Sultaniye 31
 Suna Sitaresi 514, 535, 639
 Sümbül Hanım 308, 309, 320, 321, 331, 332
 Sürütme Köroğlu 71
 S. S. Penn 52
- Ş
- I. Şah Abbas 458
 Şah İsmail 43, 73, 74, 78, 108, 680
 Şah İsmail ile Leyli Hanım 73
 Şah İsmail'in Bağdat Seferi 74
- Şahseven 16, 27, 77, 678, 680
 Şahseveni 71
 Şahzade Kasım (Destanı) 78
 Şam 93, 286, 308-311, 313-319, 322-332, 359, 361, 386, 518, 576, 604, 606, 610, 614, 625, 627-629, 634, 636, 638
 Şebüster 27, 28, 42, 171
 Şehname 576
 Şehzade Cemşid (Destanı) 73
 Şerur 644
 Şeyh-i San'an 477
 Şeyh'ulislam 78
 Şii 38, 174, 177, 442
 Şiirler Mecmuası 50
 Şikâri Destanı 38, 47, 680
 Şiraz 16, 18, 26, 33, 42, 53, 64, 65, 75, 78, 283, 578, 611
 Şirin Gala Köroğlu 71
 Şirvan 32, 74
 Şongar 30
 Şökli Melik 105
- T
- Tacikler 49
 Taciri 624
 Taçlı Begüm 101, 103, 106-110, 120, 122-124, 359-361, 370, 680
 Tahir ile Zühre (Destanı) 32, 73
 Tahir Mirza (Destanı) 77
 Tahran 26, 31, 41, 42, 64-66, 71, 74-77, 678, 680, 683, 685
 Tahran Radyosu 77
 Takistan 31
 Talişlar 52
 Taligan 30
 Tanrı Tanımaz 191, 199, 201, 203, 206, 213, 214
 Tanrıverdi Âşık Kahvehanesi 34
 Tazeşehr 29
 Tebl-i Cengî Köroğlu 70, 71
 Tebriz 12, 13, 16-18, 20, 26-30, 34, 36-43, 45-50, 52, 54, 56-58, 62, 64-77, 93, 99-101, 103, 106, 108, 121, 122, 127-131, 133, 134, 140, 155, 171, 215, 217, 229, 332, 335, 345, 359-361, 365, 366, 369, 370, 386, 511, 677, 679-681, 683-687

- Tebriz âşık muhiti 17, 27, 28, 29, 34, 71
 Tebriz/Karadağ Âşık Muhiti 27
 Tebriz Köroğlu 70
 Tebriz Mezarlığı 73
 Tebriz Pazarı 100, 106, 108
 Tebriz Radyosu 38, 76, 511
 Tecnis Gubası 611
 Teke Türkmen 44, 100, 101, 103, 104, 107, 108,
 121, 122, 156, 158-166, 169, 171, 177,
 182, 186, 187, 191, 201, 213, 214, 243,
 252, 263, 272, 273, 353, 359, 386, 481
 Telatepe 29
 Telim Han (Destanı) 31, 77
 Telli Hanım 62, 65, 68, 146, 173, 216, 218,
 219, 221-224, 226-229, 231-234, 236,
 251, 256, 295, 299, 360, 439, 499, 500-
 506, 508-511
 Terifat-ı Şahenşah 168, 440
 Tezegala 30
 Tiflis Nüshası 52, 56, 61, 358
 Tiflisskie Vedomosti Gazetesi 50
 Tikab 31
 Tilim Han 44
 Tokat 60, 62, 67-69, 101, 112, 190-199, 201,
 202, 206, 207, 209, 211-215, 359, 361,
 373, 386, 420, 470, 471, 473, 475, 477,
 486, 494
 Tokat Gölü 191, 193, 196, 197, 199, 470, 471,
 473, 475, 477
 Tona Hanım 220, 237-241, 243, 250-252, 254-
 256, 258-263, 265, 270, 271, 273-277,
 282, 512, 523, 528, 534, 536, 540-545,
 548, 549, 551, 552, 554-558, 564-570,
 572-576, 583, 638
 Toppuzava 30
 Tovgat 68
 Trabzon Tekfuru 172, 259
 Tuna Çayı 63, 285, 289, 291, 292, 297-300,
 303, 304, 307
 Turan taktiği 344
 turna eti 60, 92, 96, 169-171, 173, 182, 183,
 196, 237, 258, 287
 turna teli 8, 12, 56, 65, 67, 69, 70, 93, 127, 190,
 192, 193, 205, 365, 366, 386, 469
 Turna Teli Seferi -Bağdat- 70
 Turna Teli Seferi -İstanbul- 70
 Turna Teli Seferi -Tokat- 69
 tuz hakkı 258, 330, 331
 tüfek 284, 287, 288, 300, 301, 304, 333, 336,
 338, 579, 644
 Türbet-e Haydariyan 32
 Türk Dünyası 12, 13, 15, 16, 25, 95, 100, 107,
 357, 362, 369, 679, 682-686
 Türkemen 29, 67, 68
 Türki Köroğlu 70, 71
 Türkistan 15, 25, 109, 119, 678, 680
 Türkmen Köroğlu 71
 Türkmen Sahra 16, 27, 32, 48, 56, 68, 225
 Tzvetan Todorov 85
- U
- Uhud Savaşı 344
 Urmiye 16, 18, 26, 27, 29, 30, 34, 42, 46, 48,
 56, 67, 71, 77, 448
 Urmiye âşık muhiti 29, 30, 34, 71
 Urmiye Gölü 29, 30
 Urmiyeli Âşık Ferhad 78
 Urşan 101-104, 109, 110, 112, 114-117, 119-
 121, 124, 125, 129, 138, 248, 359, 360,
 368, 372, 376-385
 Uruşan 110
 Uruz 173, 176, 202, 291
 usta âşık 17, 28, 29, 34, 36, 37, 39, 103, 200,
 356, 358
 usta malı 72, 76, 103
 Usta Murat 102, 115, 126
 Usta Süleyman 93, 111, 128-135, 360, 386-393
 usturlap 238, 254, 554, 255, 308, 311, 312, 608
 Uşnu 30
 Uşun Koca 172, 175, 176, 196, 198, 253, 289,
 294, 311
 Uygurlar 106, 193
- Ü
- üçlük 28
 üstatname 42-44, 56, 217, 333, 335, 357, 367
- V
- Valih ile Zernigar 76, 77
 Vatikan Nüshası 220, 256

- Vezir 60, 93, 171, 177, 179, 182, 185-188, 191, 192, 197, 198, 203, 205, 206, 208-211, 261, 262, 284, 287, 301, 309, 314, 317-319, 322, 327-329, 447, 450-452, 461, 462, 464, 465, 467, 476-480, 482, 489-492, 494, 496, 497, 574, 580, 605, 626-632, 634, 635
 Vladimir Propp 83, 87-89, 94, 129, 158, 170, 183, 268, 287
 vücutname 42, 103
 W
 William Labov 85, 87
 Y
 Yadigâr ile Gülebatın (Destanı) 73
 Yahya Şeyda 41
 yakadan geçirme 162
 Yakup Bey 52
 Yakutlar 106
 Yalkızlı Köroğlu 71
 Yanık Keremi 507
 yaş destanı 103
 yaşname 99, 103
 yaylı kopuz 48
 yıldırım taşı 101, 111
 Yukarı Tarım 31
 Yumuk Ahmet 191, 193, 195, 198, 204, 206-209, 211, 215
 Yunus Emre 32
 Yusuf ile Züleyha (Destanı) 74
 Yusuf Sultan (Destanı) 73
 Yusuf Verganlı (Âşık) 31
 Yüngül Şeşengi 660
 Z
 Zagros Dağları 33
 Zaloğlu Rüstem 73, 669, 673
 Zencan 31
 Zencan Âşık Muhiti 31
 Zengibar 238, 244, 246, 516, 517, 521, 523, 529, 530, 532-534, 607
 Zengibar Çayı 516, 533, 607
 Zernişan 104
 Zeyve 29
 Zor Ahmet 169, 173, 174, 182, 183, 185, 186, 189, 190
 Zöhre Mehemmed (Destanı) 74
 Zülfeli Âşık Kahvehanesi 34